

Contact met de Japanse opperbevelhebber op Java was van Starckenborgh steeds uit de weg gegaan, maar toen hij had vernomen dat hij en andere hooggeplaatsten alsook grote aantallen andere krijgsgevangenen van Java zouden worden weggevoerd, maakte hij op die regel een uitzondering. Hij schreef een aan de bedoelde opperbevelhebber¹ gericht-brief. 'Ik somde daarin', schreef hij na de oorlog,

'enige mij in algemene zin bekend geworden maatregelen op, zoals massa-ontslag aan Europese ambtenaren, inhouding van hun pensioenen, ontneming van het beschikkingsrecht over bankconto's of spaargelden, vrijheidsbeperking etc., waardoor vooral de Europese bevolkingsgroep bestemd was in de grootste nood te gaan verkeren. Ik zei, tot nu toe gezwegen te hebben, ook over maatregelen tegenover mij persoonlijk genomen, omdat ik geen hoop had kunnen hebben, de Japanse autoriteiten van hun maatregelen af te brengen, maar dat ik, op het punt te worden weggevoerd en wetende dat zulks met een groot deel van de Europese militairen geschiedde, niet kon nalaten er op te wijzen dat, wanneer te eniger tijd de krijgskansen, ook ten opzichte van Nederlands-Indië, zouden keren, ik en anderen met mij die het meest geroepen waren, onmiddellijk orde te stichten, daartoe vanwege hun afwezigheid niet in staat zouden zijn, hetgeen de meest rampzalige gevolgen voor een groot deel der bevolking zou hebben.'²

Van Starckenborghs brief, in het Nederlands gesteld, werd in het Japans vertaald en hij hoorde enkele dagen later van krijgsgevangenen die administratief werk op Japanse bureaus moesten doen, dat wat hij had geschreven, bij de Japanners 'veel hilariteit had verwekt'.³

Op 28 december werden hij en de andere van Java afkomstige leden van de *Special Party* (de eerste groep van Java), voorzien van enige warme kleding (daar hadden Nederlandse en Indisch-Nederlandse vrouwen voor kunnen zorgen), naar Tandjong Priok gereden. 'Alles doods', schreef in zijn dagboek kapitein-ter-zee J. G. van Kregten, 'geen Europeaan te zien, leek niets op vroegere welvaart.'⁴ Generaal Saito stond aan de wal en van Starckenborgh kreeg van hem een geschenk mee: een kartonnen doos met een paar waaiers⁵, twee doosjes met een middel om muskieten te verdrijven en een kistje met 25 goedkope sigaren. Ook bood Saito excuses aan voor het feit dat hij van Starckenborgh geen riante accommo-

¹ Dat was Harada, maar van Starckenborgh zal zijn brief wel aan Imamoera hebben gericht, omdat diens vervanging pas in '43 werd bekendgemaakt. ² Van Starckenborgh: 'Enige aantekeningen' (z.j.), p. 17 (IC, Stukken van de GG, bundel 4). ³ A.v. ⁴ J. G. van Kregten: 'Dagboek' in *NI*, p. 347 e.v. ⁵ De Japanse *samoerai* namen op hun tochten steeds enkele waaiers mee.